

*Колір справжності  
Степана Процюка*





Департамент культури і туризму  
Полтавської обласної державної адміністрації  
Обласна бібліотека для юнацтва  
ім. Олеся Гончара

*Серія "Сучасні українські письменники"*

## **Колір справжності Степана Процюка**

Інтелект-реліз

Вип. 25

Укладач: Наталія Іванівна Фенько

Колір справжності Степана Процюка : інтелект-реліз / укладач Н. І. Фенько ;  
Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. – Полтава, 2018. –  
16 с.

У виданні із серії "Сучасні українські письменники" здійснена спроба системного підходу до розгляду поетичної та прозової творчості знакового письменника нашої сучасності Степана Процюка.

Для фахівців, що працюють з молоддю, та широкого кола шанувальників актуальної української літератури.

*"Степан Процюк – один із найцікавіших і найсуперечливіших українських письменників. Йому б народитися в часи Франково-Грінченкові, – ми мали б черговий взірець естетично-світоглядного служіння Україні з таким знайомим і повторюваним на українських теренах драматичним, а то й трагічним сюжетом".*  
Євген Баран

*"... Безперервні розкопки власного минулого жодним чином не змінюють ситуації. Ба більше – вони негативно впливають на людину, посилюючи іпохондрично-споглядальні стани. Скільки б ми не порпалися, як кури, у власному минулому – ми вже не змінимо його. Наше життя триває лише в цю хвилину, коли воно триває. Минулого – вже нема, майбутнього – ще нема. Треба вчитися змиритися з кожним персональним минулим, яким би воно не було, і брати від нього уроки, щоб далі йти і вірити".*  
Степан Процюк

Степан Васильович Процюк – сучасний український письменник, якого вважають одним із найконтroversійніших письменників-інтелектуалів – народився 13 серпня 1964 року в селі Кути, Бродівського району на Львівщині у сім'ї політв'язня. Батьки були вчителями: мама – вчителькою молодших класів, батько мав вищу філологічну освіту, але в кінці 50-х років був засуджений за буржуазний націоналізм, і потрапив на п'ять років до мордовських таборів. Після того його педагогічна праця була назавжди перервана. Йому довелося працювати ледь не лісорубом у віддалених гірських селах Івано-Франківщини, де тим не менше, простиралося недремне око так званого тоді всесильного КДБ. "Комунізм зіпсував життя моєму батькові, відтак моїй родині, відтак значною мірою і мені в молоді роки", – згадує письменник. У два з половиною роки, ще не вміючи читати, Степан знав сорок імен та прізвищ українських письменників з антології поезії XIX-початку XX століть, укладеної Максимом Рильським. Напевно, це був певний знак долі, що буде причетний до літератури. У дитинстві мріяв стати актором лялькового театру. Навіть певний час, ще в дошкільному віці, робив якісь опудальця і смикав за ниточки. Пізніше, нав'язливий образ, стійкий символ ляльки, почерпнутий ще з архетипів глибокого дитинства, втілюється в романі "Руйнування ляльки".

Через декілька років родина переїхала до Івано-Франківської області. Степан закінчив Івано-Франківський педінститут. Після навчання працював кілька років у сільській школі на Черкащині. Цей досвід, описаний ним в есе "Під зодіаком чорнозему й печалі". Потім ще півроку у школі села Тисменичани на Івано-Франківщині, далі у школі № 23 м. Івано-Франківська. Затим – аспірантура Інституту літератури НАН України. Кандидат філологічних наук. Викладає сучасну українську літературу в Прикарпатському університеті Івано-Франківська, але завжди підкреслює, що він – письменник, і може дозволити собі говорити і думати

вільно. Його не люблять, але терплять. Його не читають колеги по роботі, але шанують.

Степан є харизматичним письменником. Але причина не тільки в цьому. Уся справа в тому, що в кон'юнктуру Процюк не вірить. Це один з найвпертіших і найпрацьовитіших літераторів. Його поезія, проза, есеїстика сильні енергетичною вірою автора в магію Слова. Він є автором етичним. Він є українським егоцентричним письменником. Він є тонким психологом і знавцем людських душ. Чимось він близький до російського Достоевського й до українського Винниченка. Але є дуже сучасним, актуальним і проблемним автором.

На світогляд й естетику Степана Процюка вплинули його батьки: Василь Михайлович (1931-2010) і мама Віра Антонівна (1936-2008). Цей вплив беззаперечний. Він виразно виявляється у характеристиці письменника, його світогляді, естетиці.

За Процюковими книгами будуть вивчати епоху. Добу українського безчасся і позачасся. Причини і наслідки українських перемог і поразок на межі тисячоліть, бо Степан Процюк зосереджений на людині. На психології людини. Зосереджений на тому, що змінюється.

Процюк є романтиком та ідеалістом. У сенсі християнської віри в людину і в людське в ній. Себто, Процюк, безперечно, є одним із найсуперечливіших християнських письменників. Бо християнська цивілізація дала йому ту віру, до якої він щоразу проривається через власні сумніви і власні невір'я.

Степан Процюк є письменником, що чітко сформував свої світоглядні й естетичні принципи ще в поетичному досвіді середини 90-х років минулого століття (вірш "Бог і Україна"), і через сумніви й зневіру стверджує їх у своїй щоденній боротьбі за людину і людське.

Одружений, має двох синів. З 1995 до 2017 був членом Національної спілки письменників України.

Степан Процюк проводив літературні вечори у багатьох містах України (Києві і Харкові, Львові і Ялті, Тернополі й Ужгороді і т. д.), а також у Кракові (на запрошення Ягеллонського університету) та Берліні. Є лауреатом багатьох національних літературних премій: 7-разовий лауреат премії журналу "Кур'єр Кривбасу" (1998-2003 рр. включно), премії "Благовіст" (2000), а також міської літературної премії ім. І. Франка (2002) та обласної літературної премії імені Василя Стефаника. 2003-го за роман "Інфекція" був номінований на здобуття Шевченківської премії.

Твори Степана Процюка перекладені кількома іноземними мовами (німецькою, російською, словацькою). Наприкінці 2008 у Баку вийшов переклад роману Степана Процюка "Тотем". Перекладав книгу відомий азербайджанський письменник та видавець Ельчин Іскендерзаде. Зараз роман перекладається ще кількома іноземними мовами. 30 вересня 2012 року на своїй сторінці у "Facebook" Степан Процюк повідомив про те, що став членом Українського центру Міжнародного ПЕН-клубу. У вересні 2015 Процюк отримав відзнаку "Золотий письменник України".

Степанові Васильовичу випало розпочати свою поетичну творчість у веселі, але аж надто складні часи – на початку дев'яностих років. Поруч із ним у той час були Іван Андрусак та Іван Ципердюк, і разом вони створили літутгрупування "Нова

дегенерація". Назва івано-франківського угруповання виглядала цілком культурологічною, нагадуючи небагатьом посвяченим про колишню "Нову Генерацію" (Харків, 1927 – 1930) Михайля Семенка та Гео Шкурупія. З одного боку, сигналізує про авангардову складову новоявлених поетів, а з іншого – перекреслює традиції своїх буремних попередників та адаптує лірику авангардистів під настрої своєї апокаліптичної доби. Блазенський (ігровий) підтекст у назві "Нової дегенерації" розв'язував руки молодим поетам у сенсі якнайширшого експериментування та увиразнював присутність еkleктики в якості панівного естетичного (стильового) дороговказу, що на початку 1990-х сприймався ледве не за норму.

З'явилася збірка віршів "Апологетика на світанку" та збірка поем "Завжди і ніколи". "Часто писав вірші ночами.... Слова приходили несподівано і заповняли все єство... Це була форма щастя, великого і трохи химерного мистецького щастя...", – згадує ті часи Степан Процюк. Потім перестає писати вірші і переходить винятково на прозу й есеїстику, зокрема, так звані письменницькі колонки в газетах України.

1996 вийшла збірка літературних есеїв Процюка "Лицарі стилосу і кав'ярень", а також перша книжка прози "Переступ у вакуумі".

2001 тернопільське видавництво "Джура" друкує збірку повістей "**Шибениця для ніжності**", що заслужила чимало взаємовиключних своєю апологетичною патокою або іронічним чи навіть агресивним несприйняттям відгуків і рецензій.

У повісті "Шибениця для ніжності" домінує єдина оповідна форма — сповіді головного героя Дем'яна. Приводом для її розгортання став лист колишньої коханої, написаний через двадцять років після того, як їх стосунки завершилися. Структурно повість складається із двох частин та епілогу.

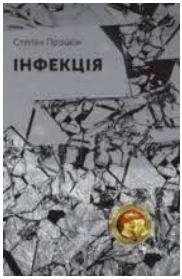
Перша частина починається зі спогадів про дитинство Дем'яна, розповідає про навчання в школі й перше кохання. Життєвий шлях персонажа переказаний непослідовно, автор зупиняється на найбільш екзистенційно значимих подіях, що дозволяють глибше усвідомити еволюцію характеру.

Друга частина розпочинається спогадами про навчання Дем'яна в інституті. До особистої історії додаються суспільні узагальнення, що віддзеркалюють специфіку радянського суспільства. Центральною в другій частині є історія взаємин Дем'яна й Зоряни. Поруч із життєвою історією головного героя фрагментарно згадуються історії його батьків, дядька, що став жертвою тоталітарної системи, брата Сашка - також жертви, тільки ще безглуздішої і жахливішої системи.

У 2002 івано-франківське видавництво "Тіповіт" друкує збірку повістей "**Серафими і мізантропи**", де, як вказувала пізніше критика, посилюються декадентські кольори, а також нездоровий інтерес до зображення межових невротичних станів людини. Для автора характерний тип героя – рефлексуючого інтелігента з сильною потребою ідеалу, в якій упізнається туга за Богом.



Також 2002 Процюк дебютує як романіст. Львівська "Піраміда" друкує його "**Інфекцію**". Як завжди, критичних контрверсій вистачало: від тверджень про появу роману "національної честі" до роздратованих реляцій у порожнечу, мовляв,

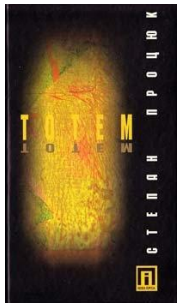


справжній українець не міг би бути таким жорстким щодо критики національних негараздів і ментальних неадаптацій. Також писалося про те, що "Інфекція" є поступом щодо композиції та поетики українського роману й про те, що це взагалі не роман. Центральною в цьому творі є ідея інфікованості українства чужою мовою, культурою, способом життя. Композиційно роман складається з восьми частин, переважає оповідний нарратив зі вставними критичними відступами.

Автор об'єднує в одне ціле кілька сюжетних ліній.

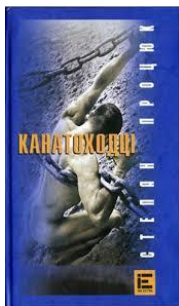


У центрі роману "Жертвопринесення" – поет із провінційної Мічурівки Максим Іщенко, який не знаходить місця в брутальному суспільстві, що живе за законами «ринкової економіки». Окрім цілковито внутрішньо спустошеного персонажа Максима Іщенка та двох, найтісніше пов'язаних із ним жінок (дружина й коханка, яких так само не можна вважати щасливими у стосунках із поетом), автор показав ще три додаткові історії людського нещастя.



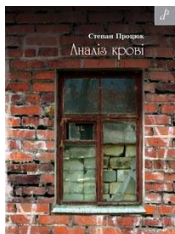
У 2005 вийшов роман – "Тотем". У цьому творі помітне посилення інтересу до онтологічних питань: смерть і страх, фетишизація і неврози, відчай і пошуки можливих рецептів гармонії. Роман Степана Процюка "Тотем" – своєрідна антологія історій про кохання: сексуальних пригод лікаря-офтальмолога, історії вірності його колишньої дружини мучениці Марії, збоченої пристрасті їхнього психічно хворого сина Віктора і психічно здорової студентки Владислави, щасливого кохання Никити Крещука і тієї ж Владислави, нарешті, історія кохання і ненависті двох антиподів — Михайла Юркевича й Никити Крещука до "великої" і "малої" Батьківщини, до України і Галичини.

Всі вони – представники різних професій, якимось чином між собою пов'язані, скажімо, родинно. Але суть не в формальних деталях імен чи сюжету, а в жахливій тенденції взаємного нищення. І то не холонокровного, жорстокого і швидкого. Це маніакальне отруєння життя одного з одним. Кожна з історій, сплетених у "Тотемі" – це історія хвороби. Саме в цьому романі найповніше, найвиразніше, а може, навіть дещо гіперболізовано можливості деградації людськості.



У 2007 році івано-франківське видавництво "Тіповіт" видало збірку есеїв Степана Процюка "Канатоходці". "Найважливіша прикмета нашого часу – це відсутність, майже повсюдна і хронічна, справжнього життя". Ці слова – лейтмотив збірки "Канатоходці". Туга за справжнім проглядає у всій книжці. Автор веде боротьбу проти напівправди і симулякрів: "Відважитись дати ляпаса своєму симулякру, який подарований кожному разом із серцем та шлунком, зможуть лише ті, що понад усе бояться одного сльотавого ранку чи усміхненого золотого вечора загубити людське, надто людське". Противагою штучності виступає безпафосна героїка, позбавлена гламуру й позірної вишуканості. Рефлексії над життям і смертю юнаків з УПА, без усілякого зайвого компліментаторства, оживлюють ці фрагменти історії. Есеї Степана Процюка поєднують достовірність життєвих фактів

(притаманну щоденнику); узагальнення, що межують із філософією; образність, пластичність, що безпосередньо пов'язані з белетристикою. Канвою сюжетних ліній письменник вибирає щоденник, тому в тексті відчувається потужний автобіографічний струмінь, що об'єднує й підживлює цікавість. Тематику оповідей-есеїв стають родовід автора, його поетична юність і письменницька зрілість, сучасний літературний процес. Письменник безжально зриває маски й руйнує камуфляжні уявлення про сучасну літературну ситуацію, шукає аналогій у минулому, не боїться оприлюднювати негатив.



2010 року у видавництві "Грані-Т" була видрукувана збірка есеїв **"Аналіз крові"**. Книжка складається із 20 замальовок-роздумів на різноманітні екзистенційні, літературні та політичні теми. Єдне їх застосування класичного психоаналізу. Цей текст є втіленням концепції письма як психотерапії в прямому сенсі цього слова. Автор озвучує низку "вічних" питань. Для чого ми живемо? Що додає магії й чару нашому життю? Чому нерідко сміємося там, де варто плакати, а плачемо тоді, коли можна усміхнутися? Де шукати справжні причини наших найпарадоксальніших вчинків, слів, думок? На яскравих прикладах із власного життя, а також історіях, що трапилися з відомими письменниками, художниками, психоаналітиками, автор демонструє свою майстерність психолога. Між рядків присутні ненав'язливі натяки на Зигмунда Фрейда, Фрідріха Ніцше, Ірвіна Ялома, часто застосовуються спеціалізовані психологічні терміни. Есеї Степана Процюка насичені численними літературними, філософськими ілюзіями й ремінісценціями. Як приклади чи авторитети в збірці фігурують Е. Гемінгвей, А. Камю, Ж. П. Сартр, Г. Чхартішвілі, В. Стефанік, Ж. Батай, М. Уельбек, М. Монтень, П. Тичина, Д. Гуменна, І. Бунін, С. Далі, Т. Шевченко, О. Олесь, А.Тесленко, П. Куліш... Центральними є три великі есеї, присвячені психоаналітичній тематиці: "Наодинці з порожнечою", "Terra incognita", "Нарцисизм і страждання". Решту обсягу заповнюють невеличкі публіцистичні твори, які автор називає "шкіцами". Автор майже не дає відповідей на питання, які ставить перед собою й читачем. У цьому родзинка збірки – читач мусить замислитися, застосувати "аналіз крові" до самого себе, адже "хто пізнає себе, той пізнає весь світ". "Аналіз крові" – гідна вдячності й прочитання розмова на теми, що торкаються рушійних сил розвитку людини, її страхів і неврозів, які можуть підштовхнути і до творення, і до руйнування.



Ще одна грань письменницького таланту Степана Процюка – література для юнацтва. 2008 у київському видавництві "Грані-Т" побачила світ трилогія про кохання "Марійка і Костик", "Залюблені в сонце" (Друга історія Марійки і Костика), **"Аргонавти"** (Третя історія Марійки і Костика). Події книги розгортаються в маленькому українському місті Старомихайлівка. Герої живуть своїм цікавим життям: зустрічаються, ведуть романтичні розмови, зізнаються в коханні.

У цьому ж році і в цьому видавництві в серії **"Життя видатних дітей"** вийшла книга **"Степан Процюк про Василя Стефаніка, Володимира**

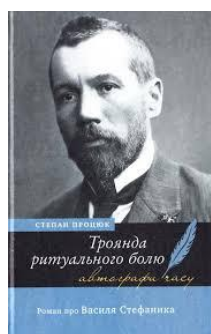




**Винниченка, Архипа Тесленка, Карла-Густава Юнга і Ніку Турбіну".** Письменник із притаманними йому запалом і пристрасстю оповідає про те, як "поміж курми і зорями" проминало дитинство неперевершеного новеліста Василя Стефаника; у яку бездонну криницю снів поринав щоночі майбутній психіатр і філософ Карл-Густав Юнг; як хвацько вмів хлопчаком бешкетувати письменник і перший керівник Українського Уряду Володимир Винниченко; як переростав власну долю один із найсумовитіших митців початку ХХ століття Архип Тесленко; урешті, наскільки "недитячим" виявилось дитинство російської поетки Ніки Турбіної.

Повісті для підлітків Степана Процюка критика вважає одними із найчитаніших у цій жанровій ніші.

Романи "Троянда ритуального болю", "Маски опадають повільно", "Чорне яблуко" – психофізична трилогія про Стефаника, Винниченка і Тесленка із серії "Автографи часу". Ірина Славінська зазначає, що Процюк започаткував такий жанр, як міфобіографія, тобто – текст-біографія.



Роман **"Троянда ритуального болю"** Степана Процюка (2010) – це психоаналітичні версії історій загублених кохань, письменницьких страждань, палітра символів, дослідження творчого мовчання як втечі від перевтоми, – це одна з перших спроб серйозного художньо-психологічного осмислення постаті Василя Стефаника як людини й творця. Його образ подано в нестереотипних для українського літературного канону життєвих ситуаціях. У першу чергу письменника цікавили особливості психотипу героя, його загадковий внутрішній світ, трагедія душі. Цей психобіографічний роман є історією загадкового внутрішнього світу і харизми Василя Стефаника, якого манила й переслідувала троянда – символ життя і смерті. Ритуалом власної творчості він прагнув подолати трагізм і суперечності буття. У його житті і творчості чорне та біле, нехтуючи безпекою, часто опинялися поруч.

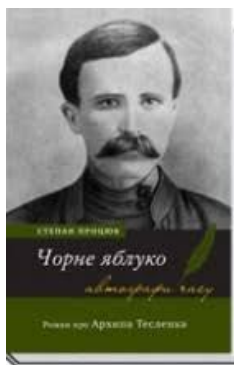


У психобіографічному романі С. Процюка про Володимира Винниченка **"Маски опадають повільно"** (2011) автор рішуче виходить за межі жанрів нариса, літературного портрета, есе-біографії, що зазвичай лягають в основу художньої біографістики, а подеколи абсолютно копіюються, і пропонує оригінальну версію психоаналітичного прочитання біографії одного з найбільш суперечливих і найцікавіших українських письменників ХХ ст. Перед читачем постає образ письменника-новатора європейського рівня і разом з тим – ексцентричного невротика з драматичною долею. Процюк послідовно й логічно вибудовує систему життєвих і суто психологічних координат митця. Джерельною базою роману став епістолярій і щоденники В. Винниченка.

"Жодні дайджести не можуть передати духу ні мого роману про Василя Стефаника "Троянда ритуального болю", ні мого роману про Володимира Винниченка "Маски опадають повільно". Саме ці два письменники близькі мені за світосприйняттям, ідеалізмом і романтизмом. Винниченко – постійними пошуками,

саморозвитком, своїми болісними суперечностями... Це не просто художні романи, а так звана психобіографія, тобто психічна історія душі. Для цього, звісно, треба мати певні знання з психоаналізу. Але найбільше любити тих, про кого пишеш. Може, Стефанік у мене вийшов дещо романтизований, а Винниченко – надто депресивний (я маю до себе як до автора більше претензій, ніж деякі мої доброзичливці). Нехай хтось із моїх колег напише про цих чи інших письменників краще, по іншому – я буду тільки радий".

Степан Процюк зізнався, що пишучи цю психологічну біографію, півтора року жив Винниченком, який навіть наснився йому перед тим, як рукопис було віддано у видавництво.

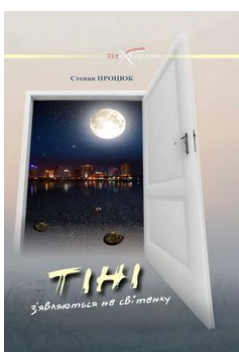


– братоборства.

У січні 2013 у київському видавництві "Академія" вийшла заключна частина психобіографічної трилогії – роман **"Чорне яблуко"**, присвячений наймолодшому класику української літератури Архипу Тесленку у складній панорамі його короткого життя. Увага Степана Процюка сконцентрована на трьох змістових домінантах. Перша – історія платонічного кохання Архипа до Оленки. Друга лінія – участь А. Тесленка в революції 1905–1907 років. Третя домінанта – історія непростих стосунків братів Архипа і Яреми, що розгорталася під знаком протистояння, почасти навіть

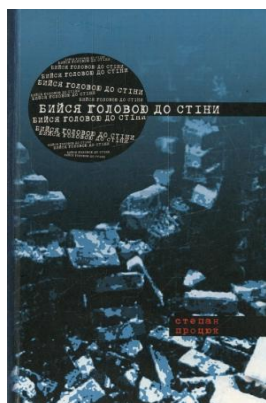


Наприкінці жовтня 2010 у видавництві "Ярославів вал" вийшов роман **"Руйнування ляльки"**. Це специфічний зразок філософської прози, не роман дій, а роман ідей, твір більше публіцистично-есеїстичний, ніж власне художній, в якому більше психології, ніж інтриг і пригод. У цьому психоаналітично-екзистенціальному романі долі головних героїв керуються примхами Ляльки – тобто чогось неживого, що нав'язує певну дію, поведінку. Сни і страхи, колективне безсвідоме і національна ідея, любовні втіхи та справжнє кохання, автоматизоване заробляння грошей, забуття минулого й байдужість до майбутнього, протистояння між Архе і Лялькою – ось лише неповний перелік речей, з яких постає проблема вибору. Це роман про болюче минуле, химерну сучасність та невпевнене майбутнє нашого суспільства. У романі Степан Процюк гостро розкриває проблеми нашого індивідуального й колективного буття.



Також 2011 у видавництві "Твердиня" вийшла книга есеїстики С. Процюка **"Тіні з'являються на світанку"**. У своїй книзі Степан Процюк демонструє оголену суть свого внутрішнього світу, замислюється над природою власних фобій, комплексів, неврозів. При цьому виявляється, що особистісні рефлексії – це насправді не самоціль, а лише засіб, за допомогою якого автор досягає глобальнішої мети – виходить на універсальний рівень дослідження психічного життя особистості. У книзі йдеться про ті питання, над якими раніше чи пізніше замислюється кожен. Страх смерті, неврози

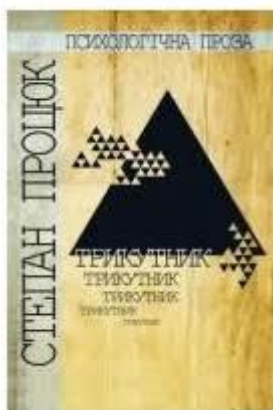
безсенсовності й абсурдності життя, любовні залежності, самотність, глибинні внутрішні конфлікти – це неповний перелік того, про що пише С. Процюк, і що становить коло екзистенційних проблем сучасної людини.



Наприкінці 2011 року на сторінках журналу "Кур'єр Кривбасу" була надрукована повість Степана Процюка **"Бийся головою до стіни"** – про непрості стосунки батька, який помирає, і сина, який намагається його зрозуміти. Автор витримав цю повість на найвищому реєстрі почуттів і переживань. На думку літературного критика Є. Барана, тут є "багато з того, що неодноразово апробовано Процюком в інших його повістях та романах: психоаналітики, надриву, гротеску, натуралізму із звичними алегорично-символічними відступами та пасажами. Але все тут на місці, все витримано, все працює на кінцевий результат.

Партія Івана і Свирида Кирилків виписана за законами античної трагедії". Головне завдання повісті – збагнути й художньо відобразити підгрунття складних взаємин батька і сина. Для цього Степан Процюк звертається до психоаналітичного "інструментарію", поєднуючи власне художній та психологічний матеріал. Структура повісті віддзеркалює три змістові концепти: зрозуміти, пробачити, відпустити минуле; разом із тим це проекція трьох часових площин: перша – минуле, передісторія, що показує розгортання батьківсько-синівських стосунків, друга – сьогодення: сім днів "відходу" і прощання з батьком; третя – проекція майбутнього, що містить алегоричні картини, які натякають на очищення і незворотні внутрішні зміни. Художня реальність повісті розгортається у двох вимірах: "видимому" і "невидимому", реальному й уявному, профанному та ідеальному. Перший пласт зображення має реально-автобіографічне підгрунття (у повісті чимало лейтмотивних деталей, що фігурують у романах та есеїстиці письменника: історія батька, репресованого тоталітарним режимом, смерть братів, страдницька доля матері...). Друга площина – це світ снів, алегорій, архетипів.

Повість "Бийся головою до стіни" сприймається як фінальний акорд "психіатричної" тетралогії, своєрідний підсумок другого періоду творчості Степана Процюка. Автор витримав цю повість на найвищому реєстрі почуттів і переживань. Окремою книгою повість вийшла у березні 2013 в луцькому видавництві "Твердиня" в одній книжці разом із повістю "Гілочка і Муркотасик".



Нова книга Степана Процюка **"Трикутник"** вийшла в квітні 2014. До неї увійшли, як повідомив сам автор, нова редакція роману "Інфекція", нові есеї та інтерв'ю.

Основою для написання роману **"Десятий рядок"** стало власне минуле письменника та його родини. Автор вважає, що для написання книги вклав усі свої зусилля. В романі розгортаються три долі, три сюжетні лінії: діда, батька й онука. Різні покоління, різні держави, різні суспільні устрої – від сталінського геноциду до часів Незалежності. Роман, з одного боку, антитоталітарний, з іншого – глибоко філософський. Людина у своїй проблемності завжди перед

вибором: життя – смерті, любові – ненависті, вірності – зради, стоїчного спокою – гедонізму насолоди... Зрештою тоталітаризм прибирав подобу не лише певних "ізмів", як-от комунізм, тоталітаризм і нині випробовує людину, тільки в інших формах і змістах, як-от "ринковий тоталітаризм" з філософією споживацтва і вічної гонитви за успіхом і прибутком. Доля кожного з героїв – по-своєму важка, у чомусь трагічна. Зрештою, чи можна ставити питання у кого доля важча: чи у того, хто пройшов концтабір, чи у того, кого випробовувало КДБ, чи у того, хто не народить своє дитя як нащадка роду? Тоталітаризм радянський чи споживацький – кожний по-своєму нищить людину. І тільки від людини залежить, чи зуміє вона не зламатися під тиском життєвих випробувань. Щоправда, й ціна за вибір – відповідна. Доля одного Роду – як дзеркало долі України у ХХ столітті. І тільки богиня Астарта – символ любові і смерті – залишається невблаганною...

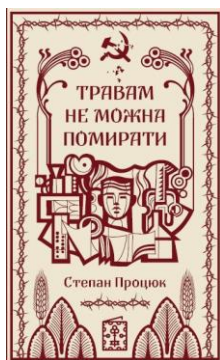


У кінці квітня 2015 вийшов роман **"Під крилами великої Матері"**, підназва – "Ментальний майдан". Попри зображення Оранти на обкладинці, твір має мало спільного з теологією. Це суспільно-історичний роман, як його називає сам автор, просто показує нам свідомість нашої доби. Показує нас. З перших сторінок важко зрозуміти, за яким принципом побудований текст. Але до неуважних все приходиться несподівано. Читача зустрічає козак Мамай. А вже на наступній сторінці починаються есеї про біль і зраду, про чоловіка і жінку, про дух великої Матері, під покровом якої – людські біди і радості. Крізь текст-пазл проглядається загальна картина.

Головний герой – Лукаш страждає від каменів у нирці, а також від того, що не може бути присутнім на Майдані. Його думки хочеться цитувати, настільки влучно вони описують все, що відбувається в країні.

Лукашеві являється зболена Богородиця, з бинтами на руках. Крила нашої великої Матері постійно обрубують агенти в чорних комбінезонах (це вже про матір Україну). Однією з героїнь є заміжня Олеся, чоловік якої член правлячої бандитсько-регіональної партії. І якому вона зраджує без докорів совісті. Зрада – також різновид шляху, спосіб знайти себе або загубити.

Роман завершується початком нового спільного життя Лукаша і Олесі. Разом з тим покров великої Матері огортає країну. "Бачу, як із лінивого і зрадливого, сентиментального і повільного племені виростає раса тих, що тихо без помпи, несуть світові нові досвіди і сенси..."



Роман **"Травам не можна помирати"** – переможець конкурсу "Найкраща книжка Прикарпаття - 2017".

"Ви недооцінюєте впливу тієї отрути, яку вони запустили в людські душі. Виросло кілька поколінь радянських кріпосних! Із них ніхто не захоче жертвувати градинкою свого спокою та відром олів'є", – слова, що лунають з вуст героїв роману Степана Процюка "Травам не можна помирати". Це 1970-ті роки, коли вже немає Сталіна, але все одно українська нація знову на межі свого існування. Тож перше враження від роману таке, що його складно назвати

оптимістичним: у книжці багато болю, страждань, зламаних людських дол. Однак все-таки він таким є.

Роман "Травам не можна помирати" можна назвати діагнозом українського суспільства 1970-х років. Перед читачами постають долі "отруєних" радянським режимом людей. Дехто з них витрачає свій таланти на написання од вождям (Крилатий та Крислатий), а дехто взагалі став вірним радянським спецагентом (Ніколай Дурбачов). Не краще становище й для української мови, її майже не чути на вулицях Києва. Та й, загалом, українська нація "помирає в центрі Європи".

Стан справ, м'яко кажучи, невтішний. І він справді був би таким, якби не відданість Україні окремих людей, які невпинно підтримували, на жаль, іноді ціною свого життя, вогнище українського опору режимові. І саме про таких українців, лицарів духу, як стверджує сам письменник, він і писав. Такими є й Олександр Світлий, котрий і в ув'язненні влаштував голодування, й Василь Макух, який у прямому сенсі згорів заради України, та інші.

Ця тема є особливо актуальною, тому що не раз у суспільному дискурсі можна натрапити на думку про те, що незалежність українцям 1991 року дісталася ледь не випадково. І здається таке твердження доволі вкорінилося в українську свідомість, що доводить: радянська "отрута", складником якого було "забуття", діє й досі. Адже насправді боротьба за нашу незалежність розпочалася кілька століть тому. І якщо поррахувати всіх лицарів духу, кожен з яких на своєму місці тримав оборону рідної ідентичності, то вийде величезна армія. Саме її переможний поступ і відбувається наприкінці книжки: "Поруч із ним ішов Олександр Світлий. Дорогою приєднувалися полегли під Крутами й незламні з УПА... Василь Макух та Олекса Гірник говорили про те, як можна боротися з варварами тоді, коли майже всі склали руки".

Тож оптимізм автора можна зрозуміти, піднявшись над текстом і провівши паралелі з сучасністю. Та Україна, яку ми маємо, де вже не панують страх і постійні підозри, – це вже неймовірна перемога. Це значить, що жертва наших лицарів духу не була марною. Їм таки вдалося зламати режим і досягнути вільної України.

"Травам не можна помирати" – роман, який доводить також, наскільки непроговореною досі є колективна травма минулого. Тож не дарма, мабуть, роман завершується дощем-потопом, під час якого над Києвом висіли "ридання і смерть". Його можна сприйняти як символ очищення від радянської "отрути" та ще однієї функції – повернути і проговорити нашу історію, щоб нарешті прийняти наше минуле і рухатись далі. Бо «ще не вмирає Україна. Трави мусять проростати навіть крізь асфальт».

Прозу С. Процюка часто називають "елітарною літературою". Але письменник переконаний, що почати писати інакше – це зрадити себе і того читача, який у нього вже є. Адже коло шанувальників творчості поволі зростає, і письменник не може їх розчарувати. Степана Процюка хвилює людина в її саморозвитку, людина, що страждає, мучиться, але таким чином пробуджується до духовного життя.

## **Цитати з психобіографічної трилогії Степана Процюка "Троянда ритуального болю: Роман про Василя Стефаника"**

- Трагедійні таланти – це нагадування людині про її тлінність і проминальність... Трагедія – рідна сестра сльози. Саме сльоза веде нас якнайдалі від варварської фауни і безпристрасної флори. Сльоза – це ритуальна богиня, що займається великим очищенням. Всі наші шляхетні вчинки виростають із архетипів трагічного.
- У Стефаника є багато кольорів, але всі вони підпорядковані чорно-білому чи кольоровому царству. Чорний – це строгість, жалоба і біль. Білий – сподівання, урочистість і святковість. Поміж них і поміщаються основні віхи людського життя.
- Франко – це айсберг, милостиво подарований нашій солодкавій та обережній літературі. Він пропускає крізь себе тисячі енергетичних згустків і правд.
- Василь Стефаник, свідомо чи не свідомо, зробив усе можливе, щоб літературний європейський світ забув про нього. Це нагадувало світську схему чи відречення. Можливо, і переклади своїх творів він вважав "афішуванням і комедіанством"? Що ж, коли деякі великі майстри приховували свої імена, щоб служити мистецтву, а не власному, занадто людському, марнославству, – то він сміливо міг поповнити нечисленні ряди цих жерців процесу, а не мети.
- Творчість має різні форми. Збудувати хату чи вишити сорочку – як написати книгу. А коли твої слова збунтувалися, але рвуться зсередини? Тоді їх треба випускати на волю, творячи усну книжку. Вона подібна до вітру з його нестійким чаром.

## **"Маски опадають повільно: Роман про Володимира Винниченка"**

- ... всередині його серця є невеличка рана. Вона майже непомітна. Про неї ніхто не знає. Навіть не здогадується. Та й чи це дивно? Кого цікавлять чужі сердечні рани, коли у кожного і своїх достатньо?
- Письменник може експериментувати до тієї пори, поки це заняття має вищу доцільність. А якщо розкутістю і пошуками виправдовується внутрішня надламаність, цинізм пересиченого чи аморальність, якщо він не може творити вартісні речі, зате вимагає виняткового ставлення до своєї персони, то це викликає огиду. Не йдеться лише про його особисте життя. Цинізм – це намагання жаби прищепити собі орлині крила. Аморальність – це прагнення свідомо видавати себе не за того, ким ти є насправді.
- Кажуть, що тебе читають більше, ніж інших, що ти модний і сенсаційний письменник. На Заході модні письменники живуть заможнo! Напевне, проблема у мові... Але ти не можеш викинути її з себе – це сильніше від твоїх пояснень і скарг. Як ці "масові читання" з нальотом нездорової цікавості ("ану, побачимо, що він устругнув цього разу!") відображаються у твоєму житті? Ти так повірив у літературу, так потягнувся до неї, а вона

виявилася дріб'язковою і жорстокою бабуленцією, що кривить свої клеваки у плондрівницькій посмішці...

## "Чорне яблуко: Роман про Архипа Тесленка"

- Ходиш сам удень, дивишся на свою долоню – і ніби читаєш, уявляючи, що долоня – це книжка. Так хочеш читати, що готовий місяць не їсти, аби лиш була книжка – чим товстіша, тим краще...
- Коли дехто згадує прочитані щойно твори невідомого письменника, його ім'я починає поступово віддалятися від свого фізичного носія – і жити в окремому вимірі. А той, раніше не знаний носій цього імені, залишається таким же, бо плоть нічтоже.
- Справжнє письменницьке ім'я, без штучності й пересад брехні, завжди прощається із тим або тією, що його витворили. Прощається не тому, що воно таке неvvічливе чи невдячне, а тому, що дитина ніколи не належить матері або батькові, лише собі. Письменницькі імена витворюють не обмежені зусилля індивідів, а вічний потік життя, що є альфою і омегою. Потік, який триває безконечно...
- Історія української літератури – це історія не лише словесного пантеону, а й занепащених доль тих, які не могли жити інакше. Чомусь Той, хто розподіляє таланти, вирішив таки вділити народу, у якого мова часто була в напівтрупному стані, чимало талановитих творців, які не зреклися цієї упослідженої мови, ставлячи на карту не лише свій добробут чи популярність, а й життя. Історія української літератури – пантеон лицарів, що склали до її похмурого вітваря всю красу своїх незрозумілих і дивакуватих для загалу душ. Можливо, у небесних чертогах була доконче потрібна ціла когорта місіонерів, що творили культуру свого народу з фольклору й напівпорожнечі, писали словники й економічні статті, просвітницькі брошурки рідною мовою, сиділи по тюрмах і зрікалися особистого.

## Твори Степана Процюка

Процюк С. Аналіз крові : есе / С. Процюк. – Київ : Грані-Т, 2010. – 144 с.

Процюк С. Аргонавти. Третя історія Марійки і Костика : повість / С. Процюк. – Київ : Грані-Т, 2008. – 64 с.

Процюк С. В. Бийся головою до стіни : повість / С. В. Процюк. – Луцьк : Твердиня, 2013. – 200 с.

Процюк С. В. Десятий рядок : роман / С. В. Процюк. – Київ : Український пріоритет, 2014. – 224 с.

Процюк С. В. Маски опадають повільно: роман про Володимира Винниченка / С. В. Процюк. – Київ : Академія, 2011. – 304 с.

Процюк С. В. Під крилами великої Матері: Ментальний Майдан : роман / С. В. Процюк. – Брустурів : Дискурс, 2015. – 240 с.

Процюк С. В. Руйнування ляльки : роман / С. В. Процюк. – Київ : Ярославів Вал, 2010. – 280 с.

Процюк С. В. Трикутник : роман, есе, інтерв'ю / С. В. Процюк. – Київ : Український пріоритет, 2014. – 320 с.

Процюк С. В. Троянда ритуального болю : роман про Василя Стефаника / С. В. Процюк. – Київ : Академвидав, 2010. – 184 с.

Процюк С. В. Чорне яблуко : роман про Архипа Тесленка. – Київ : Академвидав, 2013. – 192 с.

Процюк С. Про Василя Стефаника, Карла-Густава Юнга, Володимира Винниченка, Архипа Тесленка, Ніку Турбіну / С. Процюк. – Київ : Грані-Т, 2008. – 96 с.

### **Літературознавчі статті про творчість Степана Процюка**

Баран Є. Цей "тяжкий" і суперечливий Процюк / Є. Баран // Українська літературна газета. – 2014. – 15 серп. – С. 17.

Велединська Т. Ідея-фікс Володимира Винниченка / Т. Велединська // Літературна Україна. – 2012. – 31 трав. – С. 9.

Вірю в людський розум і людську душу // Літературна Україна. – 2012. – 26 лип. – С. 15.

Горболіс Л. З України... без маски... : (за романом С. Процюка "Маски опадають повільно") / Л. Горболіс // Слово і час. – 2012. – № 8. – С. 104-110.

Клименко О. Степан Процюк: "Часто відчуваю самотність" / О. Клименко // Українська літературна газета. – 2015. – 31 лип. – С. 8.

Коваль Н. Степан Процюк: "Письменник без любові – механічна лялька" / Н. Коваль // Українська мова та література. – 2015. – № 7-8. – С. 8-14.

Прийняти минуле й рухатись далі // День – 2018. – 16-17 лют. – С. 31.

Соловей О. Ранок наступного дня / О. Соловей // Українська літературна газета – 2015. – 3 лип. – С. 18-19.

### **Електронні ресурси**

Процюк Степан Васильович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Б. м., 2018 – . – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%8E%D0%BA\\_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD\\_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%8E%D0%BA_%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D0%BD_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87) (дата звернення : 17. 04. 2018). – Назва з екрана.

Процюк Степан : Біографія, вірші, поезія. Клуб поезії [Електронний ресурс] : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Б. м., 2017 – . – Режим доступу : [http://md-eksperiment.org/etv\\_pages.php?album\\_id=589&category=features](http://md-eksperiment.org/etv_pages.php?album_id=589&category=features) : (дата звернення : 17. 04. 2018). – Назва з екрана.

Степан Процюк. Детальна біографія [Електронний ресурс] : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Б. м., 2017 – . – Режим доступу : <http://md-ksperiment.org/post/20170727-biografiya-stepana-procyuka> : (дата звернення : 17. 04. 2018). – Назва з екрана.



Науково-аналітичне видання

Серія "Сучасні українські письменники"

Колір справжності Степана Процюка

Інтелект-реліз  
Вип. 25

Укладач Наталія Іванівна Фенько

Редактор	С. В. Сичова
Комп'ютерна верстка	О.М. Якубовський
Відповідальна за випуск	М. Г. Максименко

Підписано до друку 20.04.2018.16 стор. Тираж 3 прим.  
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара  
36039, м.Полтава, вул. Гончара, 25а  
<http://libgonchar.org>  
E-mail: pobugonchara@ukr.net